

NOEN SOMMERMINNER FRA ISLAND

av Markus Lindholm

Det kiler i magen, flyet synker ned gjennom skyene. Jeg klemmer nesen mot vinduet, utenfor farer tåkedotter forbi. Der! Land! Island — endelig. Så kom du hit likevel — + 7°, regn, eller sludd er kanskje mer betegnende. Island var virkelig ruskete denne dagen ute på Keflavik. Her traff jeg endelig min gode brevvenn og steinsamler Edvald (Eddi) Fridriksson. Dagen etter — fremdeles i ruskevær, bilte vi til Akureyri hvor han bor. Veiene var svært oldtidspreget, slik man gjerne forestiller seg alt på Island. Vi humpet og spratt med en gjennomsnittsfart på maks. 40 km i timen. Derfor brukte vi da også over ti timer på de vel 400 kilometerne. Denne byen som ligger på nordkysten, innerst i Eyafjörður, er Islands nest største by. På veien dit, nærmere bestemt i Kvalfjörður (Kvalfjorden) stanser vi. Det er en liten irrgroen fjord som sikkert var idyllisk når været var litt mer samarbeidsvillig. Vi fant et lite rhyolittbrudd med nydelig, himmelblå kalsedon som bindemiddel. Dessverre var lagene ofte sjelden over 5 mm, ellers kunne det sikkert blitt praktfulle smykkesteiner av dem.

Første dagen: Stekende sol, dypblått hav og grønne, stupbratte fjell ville som alper. Naturen er så overveldende at man virkelig snapper etter pusten. Å jo, jeg forstår Gunnar fra Lidarende som sa: «Fager er lidi, aldri så eg ho fagrare. Heim vil eg ride, og ingensteds fara.» Gjennom en liten skog kjørte vi opp til en dyp kløft i nærheten av Akureyri. Her fant vi spesielt zeolitter i en nydelig forekomst: Chabazitt, desmin, heulanditt og mesolitt — men også analcim, apofyllitt, kalkspatt og kalsedon. Kalsedonen var hvit, blå eller brun, brede lag langs kanten av en druse med de klassiske kvartskrystallene innerst. Materiale av smykkestenkvalitet var vanlig. Kalkspatt fant vi i hvite, terningformede xls som satt eller lå løse i druser blant zeolitter. Xls var opptil 2 cm store og ofte gjennomtrengt av mesolitt-hår. Apofyllitten opptrådte på ganger eller i druser. Xls var hvite og klare, i en oktaeder-lignende form. De var ca. 1 cm store og med speilblanke flater. Apofyllitt fant vi også i store, klare, hvite

eller lysgrønne xls på en «matte» av mesolitt. De var nesten kubiske, en terning med avkuttete hjørner. Disse stoffene var noe av det beste jeg fant på Island. Mesolitt er vel en zeolitt som er mindre kjent i Norge. Den står som mellomledd mellom natrolitt (natrium) og scolecitt (kalium). Mesolitt var ofte sammen med chabazitt xls, eller på heulanditt. Krystallene var fine, snehvite bunter av hår som sto rett ut i luften. Selvsagt var de uhyre skjøre, men jeg fikk faktisk et par hele med meg hjem. Heulanditt og desmin er kanskje zeolitter de fleste kjenner fra Norge. Likevel tror jeg å kunne si at de islandske var av en annen klasse. Ofte var de så klare at xls-formen var vanskelig å se. Desminen forekom i den klassiske nekkformede typen, og hvite, parallellorienterte grupper var vanlig. Heulanditten forekom sammen med desmin, men xls var oftere klare. Disse drusene er noe av det mest formfullendte jeg har sett (innen mineralogien vel å merke) og de er så hvite at de nesten blender. Her kan man med rette snakke om «Blendahvitt». Grunnen til dette må være at lavaen er relativt fattig på grunnstoffer som jern og mangan, noe som jo vanligvis forenser og farger mineralene her hjemme. Chabazitten var hvit i xls opptil 2 cm. Den opptrådte på ganger og i druser i lavaen. De typisk terningformete xls var ofte gjennomskåret av tynne, hvite mesolitt-hår. Disse må innrømmes var av en mer moderat kvalitet. Det samme gjaldt analcim.

Cannyns av denne typen vi her besøkte, forsto jeg senere var svært vanlige på Island, antagelig fordi bergartene vanligvis er svært bløte. Selv små elver hadde skåret seg opptil 2-300 m loddrett ned, ofte smalere enn 30 m brede. I det hele tatt var naturen på Island det som gjorde størst inntrykk. Alt fra høye, ville fjell til flate platåer, jøkler, sletter og faktisk: ørknar! En gang bilte vi 5 timer i strekk gjennom en slik ørken, uten å se annet enn lava og litt tørt gress. Dette gjelder bare innlandet. De bratte fjellene langs kysten stanser lavtrykkene, og det lille som kommer innenfor siver rett gjennom lavasanden.

Etter fem dager i og rundt Akureyri, dro vi opp til Myvatn, en av de største sjøene på Island, ca. seks mil øst for byen. Her var det en masse varme kilder, boblende leiresuppe som visstnok besto av mineralet halotrichitt. Det sydet og kokte, enkelte steder var det bare et svart, dampende hull ned i jorden, og dypt dernede dundret og brakket det. Det var virkelig «helvetes forgård». Rundt «oppkommene» lå det små hauger av svovel, for det meste i massive klumper, men også små skjøre matter av svovel. Gravde vi bare 10 cm ned i disse haugene, var steinen glovarm. Det stinket og dampet over alt. Hvilket inntrykk må ikke dette synet ha gjort på de første vikingene! Sikringstiltakene var heller primitive. Bare enkelte nedrevne kjepper med litt rusten piggråd virket som en advarsel mot å komme for nære heksegrytene. Min venn Eddi visste å fortelle at det hadde hendt at enkelte sensasjonslystne turister hadde gått for langt ut på de løse kantene med fatalt resultat.

Fra Myvatn dro vi i bil den lange veien over til en av de utallige dalene på Austurlandur (Østkysten). Her fant vi scolecitten, som nesten var turens klimaks. «Rosinen i pølsen» satt i 15 cm lange snehvite stråler i et hulrom i lavaen. Strålene endte i klare, tykke, firkantede enkeltkrystaller. Dette var desidert den beste stoffen jeg fant på Island. Forekomsten lå i et elveleie, og vi måtte stå ute i iskaldt brevann til lårene for å få tak i dem. Men vi fikk virkelig lønn for strevet. De beste stykkene har nå sin hedersplass i samlingen. Fra Breidalur tråklet vi oss nordover langs kysten som virkelig går vårt eget Vestland en høy gang. Det var utrolig at det i det hele tatt fantes veier der. Den snodde seg da også på smale hyller i fjellet. Under oss skummet havet. Her og der hadde bekker skåret seg inn i fjellet og laget dype kløfter. Tåke og regn forsterket inntrykket av urtid. Og midt i denne karrige, livsfarlige naturen hadde menneskene greid å klore seg fast. Bare der var en lun flekk, lå der en gård eller om det var plass, et helt lite fiskevær. Når man ser denne naturen forstår man islendingenes krav om femtimils fiskerigrense.

Etter seks nye biltimer kom vi fram til Eskifjördur hvor Islands eneste gruve ligger. Den er — eller retter sagt var — drevet på kalkspat (Islandsspat). Denne lokaiteten var naturligvis hjem-søkt av samlere, men likevel fant vi en masse klare dobbeltbrytende stykker. Dessverre var de litt små. Krystaller var ikke vanskelig å finne her. En venn av meg fant en på over en kilo, tildels glassklar. Men gjennomsnittlig var de omtrent 4—5 cm store. Kalkspaten lå i ca. 30 cm brede ganger i lavaen. Det er synd å si at Islands eneste gruve er stor: Der er drevet inn et dagbrudd, omtrent 30 meter langt. Kalkspaten som lå i tippen var naturligvis ripet opp og ødelagt, så vår eneste mulighet var å lete innerst i synken.

Den siste mineralforekomsten vi besøkte lå på Tjørnes, en landtunge som strekker seg ut i Nordishavet på nordkysten. På et par kvadratkilometer finnes her de eneste sedimentære bergartene på Island. Materialet bestod av store kaker med hvite muslingskjell. Her og der i denne massen var det små hulrom i lagene, og i disse hadde det felt seg ut praktfulle gulbrune kalkspat-xls. På Island kaller de kalkspaten herfra for «Sykurberg», og det sies at dette fenomenet er ganske enestående i sin art. Det skal også finnes et annet mineral i denne forekomsten, en zeolitt som kalles xyloclor. Noen sier at det er en grønn apofyllitt, andre sier at det er et selvstendig mineral. Jeg vet ikke, men er mottagelig for opplysninger.

Som rimelig kan være hadde jeg langt over den tillatte vekt da jeg skulle ombord i flyet som skulle bringe meg hjem. Men heldigvis var flere av passasjerene så vennlige å overta noen av bæreposene til vi landet på Fornebu. (Ellers hadde jeg nok blitt ruinert.) Hele turen ble en sammenhengende og uforglemmelig opplevelse. Men det må tilføyes at jeg ene og alene kan takke Edvald Fridriksson som var guide, sjåfør og fremfor alt en god venn for at det mineralogiske utbytte ble så maksimalt.

